

A L D

1316

Inleiding

*„Maar zooals de zee kan
ruischen in den schelp die men
aan het oor legt, zoo zal, als het
stil is in huis, in de kannen
nog iets nagonzen en nageuren
van het oude lied en den
ouden wijn.”*

Uit „Tin door de eeuwen”
door A. J. G. Verster.

Was het niet in 1925 dat hier in Nederland het eerste boekje over tin verscheen? Het heette: „Oud Tin” en was van de hand van A. J. G. Verster, die in 1928 een tweede druk daarvan verzorgde. Nu, bijna 30 jaren later, komt bij J. H. de Bussy in Amsterdam een tweede werkje uit over hetzelfde onderwerp; het werd genoemd: „Tin door de eeuwen” en is van dezelfde auteur. Wel zijn in die tussentijd enkele tijdschriftartikelen verschenen, waarin van een bepaalde kant een nieuw licht werd geworpen op dit onderwerp, doch een werk in algemene zin bleef ongeschreven. Is het onder deze omstandigheden niet te begrijpen dat Verster, die temidden van dit eenvoudige maar mooie materiaal zoveel ouder was geworden, nog éénmaal er toe kwam om zich in zijn eigen verzameling te verdiepen, op een wijze zoals geen ander dit zou hebben kunnen doen, en dat hij, aan het einde van zijn geschrift, uitroept:

„Welk metaal vertoont zoveel wisseling van oppervlak, zoveel humor van kleur, zoveel vorm-verscheidenheid.”

Zo getuigt dit gehele boek van de grote liefde van de verzamelaar voor dit materiaal.

Hoe velen die ééns met verzamelen zijn begonnen, kozen daarvoor tin, maar hoe wenigen hebben dit volgehouden; soms beperkten zij zich tot een bepaald onderdeel, vaak ook veranderden zij na jaren van inzicht, hadden als verzamelaar een zekere ervaring opgedaan en kwamen — door omstandigheden — tot een andere liefhebberij. Verster bleef zijn oorspronkelijke liefhebberij trouw en bouwde op harmonische wijze een fraaie verzameling op. Daarbij zal een voorwerp een enkele maal op gemakkelijke wijze verworven zijn, meestal ging dit langs moeizame wegen. Soms kreeg de verzamelaar een gedeukt stuk dat eeuwen bedolven was in de bodem van stad of land; soms ook betrof het een stuk dat opgebaggerd was uit één onzer grote rivieren, nadat het misschien over een lange afstand door de stroom was medegenomen en door het schuren over de rivierbodem een eigen karakter en patina had gekregen.

in: Tin | Verzameling A. J. G. Verster
cat. tent. mus. Boymans, Rotterdam, 1954

De op deze wijze ontstane verzameling, de verzameling Verster, is thans in het Museum Boymans tentoongesteld; ter completering zijn daaraan toegevoegd een aantal stukken uit de collectie H. J. E. van Beuningen te Rotterdam. Dit boeiende geheel toont ons, naast een gevarieerdheid van kleur die voor een deel het gevolg is van het verschil in gebruikte alliages en voor een ander deel van de door de tijd ontstane patina, een grote verscheidenheid van vorm, die afhankelijk is van het doel waarvoor de voorwerpen werden gebruikt, doch tevens van de tijd waarin zij ontstonden. Allerm minst is hier gestreefd naar een complete collectie, zeer zeker echter is een afgerond geheel tot stand gekomen, waarin, naast een belangrijke kern van dingen van Nederlandse oorsprong, ook plaats is gegeven aan enkele uitingen van buiten onze grenzen.

Er is een stuk cultuurgeschiedenis uit te lezen: Voorwerpen uit de stad en van het land, uit huis en herberg, uit kerk en klooster maken deel uit van deze verzameling. Het zijn alle gebruiksvoorwerpen, die slechts een enkele maal zijn versierd en dan op eenvoudige wijze. Daarnaast zijn er ook voorbeelden van „Edeltin” te vinden, maar ook kleinere stukken zoals pelgrim-insignes en heiligen-figuurtjes ontbreken niet.

Het oudste stuk is een Romeinse vaas; daarna zien wij, met een hiaat van vele eeuwen waaruit vermoedelijk geen voorbeelden zijn overgebleven, een kan, die op de binnenkant van de deksel in reliëf het jaartal 1331 draagt, een tijd waarin dit materiaal nog niet in grote hoeveelheden werd toegepast. Dit zou eerst het geval zijn in de 16e eeuw, als het meer algemeen voor huishoudelijke doeleinden wordt gebruikt en vooral kannen en borden — de eerste in velerlei vormen — de tafel van onze voorouders sierden. Een groot aantal hiervan is in de verzameling opgenomen; doch ook andere gebruiksvoorwerpen uit de 17e en 18e eeuw.

Bij het aanschouwen van de stukken waaruit deze collectie is opgebouwd, moeten wij zeer zeker niet vergeten dat — en hier citeren wij de schrijver-verzamelaar:

„Juist daar waar de ambachtslieden niet te zeer door tijdelijke inheemse of vreemde modes werden beïnvloed, zich dikwijls in een reeks van geslachten een ingeboren zin voor verhouding en lijn ontwikkelde. Als er versieringen waren, ontstonden deze als het ware uit den vorm en waren evenals deze natuurlijk en niet gemanieerd. Ook geen geforceerd verlangen naar oorspronkelijkheid dat naar excessen voerde.”

Werden in de 16e eeuw de belangrijkste zilveren gebruiksvoorwerpen dikwijls op weelderige wijze, naar ornamentprenten, versierd, bij het zoveel zachter en buigzamer materiaal als tin is, was dit ten enenmale uitgesloten; de ambachts-

lied
sob
zilver
in
de
af t
doe
gek
got
doe
pir
er
va
ext
vo
of
Zo
ve
gie
tec
een
zij
Ee
de
to
he
H
V;
ste
—
W
te
ve
M
E
m
de
va

heden hielden dan ook de veelal in bronzen vormen gegoten tinnen voorwerpen sober. Toch valt er, met inachtneming van deze verschillen, bij voorwerpen van zilver en tin die voor hetzelfde doel werden gebruikt een zekere overeenkomst in vormgeving te bespeuren, waarbij het uiteraard vaak zeer moeilijk zal zijn de ouderdom van het tinnen voorwerp uit de stijl-bijzonderheden met zekerheid af te leiden. Een pyxis (hostiedoosje) uit de verzameling Verster b.v., met ronde doos die op 3 leeuwjes rust en die een deksel met gekanteelde rand heeft, gekroond door een Gotische kruisbloem, doet ongetwijfeld in vormgeving minder gotisch aan dan de zilveren pyxis, bestaande uit een achtkantige doos, gedragen door 4 leeuwjes en met een deksel, omgeven door een hekwerk bekroond door pinakeltjes, die eigendom is van het R.K. Maagdenhuis te Amsterdam, ofschoon er tussen beide een grote verwantschap bestaat. Een stijlcritische beschouwing van de miskelk met zeskantige schacht, hier geëxposeerd en een zilveren exemplaar van het Groot Seminarie in Haaren (N.-Br.) komt eveneens ten voordele van het zilveren stuk uit. Pronkstukken moesten nu eenmaal uit goud of zilver vervaardigd zijn.

Zoals gezegd, ook „Edeltin” is in de verzameling door enkele voorwerpen vertegenwoordigd; daarbij is niet het gegoten stuk bewerkt, maar de bronzen gietvorm, waarin het gewenste decor werd uitgediept. In ons eigen land is deze techniek zelden toegepast en de in de collectie aanwezige 16e, resp. 17e eeuwse sierschotels van Nicolaes Horchheimer (gesigneerd) en Casper Enderlein zijn dan ook van Duitse origine.

Eerst in de 18e eeuw wordt het tinnen gebruiksvoorwerp geleidelijk verdrongen: de meer verfijnde vormen van de Franse stijlen komen in het edele metaal beter tot uitdrukking, terwijl bovendien voor voorwerpen van huishoudelijk gebruik het porselein en het glas steeds meer de plaats van het tin gaan innemen. Hiervoren memoreerden wij reeds dat van de jonge Rotterdamse verzamelaar Van Beuningen enkele van zijn vroegste en fraaiste stukken aan deze tentoonstelling zijn toegevoegd; een aantal 16e eeuwse zoutvaatjes van superbe kwaliteit — deze verzameling waardig — zijn hiervan de belangrijkste.

Wel zijn in verschillende plaatsen van ons land van de collectie Verster op tentoonstellingen gedeelten te zien geweest, met deze expositie treedt de verzameling echter voor de eerste maal in haar volle omvang voor het voetlicht. Mogen velen aan deze boeiende geschiedenis van het tin plezier beleven! Een aantal XVIe en XVIIe eeuwse schilderijen, van Noord en Zuid-Nederlandse meesters, door particulieren en musea in bruikleen afgestaan, sieren niet alleen de zaal waarin het tin is te bewonderen, maar laten tevens de verscheidenheid van doeleinden zien, waarvoor het tin in de samenleving werd gebruikt.